

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO

Warszawa, dnia 11 lutego 2025 r.

Poz. 1569

UCHWAŁA NR XIV/132/2025 RADY GMINY STARE BABICE

z dnia 30 stycznia 2025 r.

w sprawie przyjęcia „Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Stare Babice na lata 2025–2028”

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2024 r. poz. 1465, 1572, 190 i 1940) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292) uchwala się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny program opieki nad zabytkami gminy Stare Babice na lata 2025 – 2028” w brzmieniu stanowiącym załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Stare Babice.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Mazowieckiego.

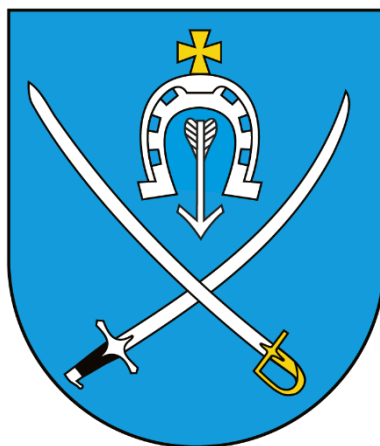
Przewodniczący Rady Gminy Stare Babice

Remigiusz Fijolek

Załącznik do Uchwały Nr XIV/132/2025
Rady Gminy Stare Babice
z dnia 30 stycznia 2025 r.

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
GMINY STARE BABICE
NA LATA 2025-2028**

styczeń 2025 roku

SPIS TREŚCI

I. WPROWADZENIE

II. ZWIĄZKI Z INNYMI DOKUMENTAMI

1. Krajowy program ochrony i opieki nad zabytkami

2. Dokumenty na poziomie województwa

- 2.1. Wojewódzki program opieki nad zabytkami
- 2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego
- 2.3. Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego

3. Strategia Rozwoju Powiatu Warszawskiego - Zachodniego

4. Dokumenty na poziomie Gminy Stare Babice

- 4.1. Miejscowe Plany Zagospodarowania
- 4.2. Strategia Rozwoju Gminy Stare Babice
- 4.3. Podstawa udzielania dotacji
- 4.4. Plan Ogólny

III. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY

1. Historia

2. Charakterystyka zasobu

- 2.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków i ujęte w gminnej ewidencji zabytków
- 2.2. Zabytki archeologiczne
- 2.3. Zabytki ruchome

3. Diagnoza stanu opieki nad zabytkami

- 3.1. Ocena stanu zachowania
- 3.2. Analiza szans i zagrożeń

IV. PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI

- 1. Priorytety i działania programu opieki nad zabytkami
- 2. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami
- 3. Źródła finansowania działań
- 4. Zasady monitorowania i oceny realizacji programu

Dokument został opracowany w 2014 r. przez firmę CIM-Mes Projekt Sp. z o.o. w ramach Pracowni Badań i Dokumentacji Zabytków ZABYTKI.DOC: Michał Krasucki, Marcin Libelt; we współpracy z: Urzędem Gminy Stare Babice, Towarzystwem Opieki nad Zabytkami Oddział w Warszawie oraz Fundacją Hereditas w Warszawie

Dokument zaktualizowali w grudniu 2024 r. – styczniu 2025 r.:

- Jarosław Chrapek (gł. specjalista ds. historycznych w Domu Kultury Stare Babice)
- Zbigniew Kaiser (gł. specjalista ds. planowania przestrzennego w Urzędzie Gminy Stare Babice)

I. WPROWADZENIE

Przedmiotem opracowania jest „Gminny program opieki nad zabytkami gminy Stare Babice na lata 2025-2028”; stanowi on długofalową strategię ochrony i opieki nad zabytkami, położonymi w obrębie gminy. Program wyznacza kierunki działań i wskazuje narzędzia do ich realizacji. Wyznaczone w Programie cele będą realizowane w ciągu kolejnych czterech lat z wykorzystaniem środków prawnych, finansowych i społecznych, natomiast sprawozdanie z realizacji zapisów programowych Wójt Gminy powinien składać co 2 lata.

Podstawę prawną dla uchwalenia programu opieki nad zabytkami stanowi art. 87, ust. 1, 2, 3, 5 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. Obowiązek opieki nad zabytkami nakłada na samorząd także Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym.

Gmina Stare Babice położona jest w bezpośrednim sąsiedztwie m.st. Warszawy. Należy do Powiatu Warszawskiego Zachodniego. Obejmuje obszar ok. 64 km², liczy 23 wsie, a zamieszkuje ją 23230 mieszkańców (wg danych GUS na dzień 30.06.2024 r.). W skład gminy Stare Babice wchodzi miejscowości: Babice Nowe, Blizne Jasińskiego, Blizne Łaszczyńskiego, Borzęcin Duży, Borzęcin Mały, Buda, Janów, Koczargi Stare, Koczargi Nowe, Klaudyn, Kwirynów, Latchorzew, Lipków, Lubiczów, Mariew, Stanisławów, Topolin, Wierzbina, Wojcieszyn, Zalesie, Zielonki-Wieś, Zielonki-Parcela oraz Stare Babice, które pełnią rolę centrum administracyjnego gminy.

II. ZWIĄZKI Z INNYMI DOKUMENTAMI

1. Krajowy program ochrony i opieki nad zabytkami

Dnia 29.12.2023 r. wszedł w życie Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026, przyjęty Uchwałą Nr 242 Rady Ministrów z dnia 8 grudnia 2023 r. Głównym celem obecnego Programu jest „zwiększenie odporności zasobu zabytkowego w Polsce”

Cel główny ma być realizowany za pomocą trzech celów szczegółowych:

- Weryfikacji wybranego zasobu zabytków i wzmocnieniu narzędzi ochrony dziedzictwa o wyjątkowej wartości;
- Wzmocnieniu potencjału organizacyjnego systemu ochrony zabytków;
- Roli zabytków w zrównoważonym rozwoju (edukacja i partycypacja).

W KPOZiOnZ wskazano m. in. na następujące zadania – kierunki rozwoju:

- Wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych (może mieć zastosowanie w przypadku Parku Kulturowego Transatlantycka Radiotelegraficzna Centrala Nadawcza planowanego do utworzenia m. in. na terenie gminy Stare Babice);
- System bezpieczeństwa zabytków (istotny w obliczu nasilających się zagrożeń kryzysowych związanymi z czynnikami naturalnymi i potencjalnymi konfliktami zbrojnymi);
- Cyfryzacja procesu budowlanego w zakresie ochrony zabytków, a także Zadania dotyczące nowych technologii w ochronie zabytków, w tym:
 - Wdrożenie i rozwój programu AZP+;
 - Digitalizacja i udostępnianie zasobu archiwalnego;
 - Rozwój zasobu dokumentacyjnego 3D;
 - Rozwój portalu zabytek.pl;

- Zadania dotyczące reformy finansowania ochrony i opieki nad zabytkami:
 - o Premia zabytkowa (dla właścicieli i dysponentów zabytków),
 - o Alternatywny sposób finansowania opieki nad zabytkami – crowdfunding (finansowanie społecznościowe);
- Wsparcie procesów tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami oraz Proces prowadzenia inwestycji w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów (obejmujące m. in. opracowanie poradników, modelowych GPOnZ, konferencji i szkoleń) oraz Zadania edukacyjne w zakresie wartości dziedzictwa kulturowego.

2. Dokumenty na poziomie województwa

2.1. Wojewódzki program opieki nad zabytkami

Program opieki nad zabytkami w województwie mazowieckim 2022-2025 został przyjęty przez Sejmik Województwa Mazowieckiego uchwałą Nr 169/21 z dnia 21 grudnia 2021 r. Przyjęto, że w okresie 2022–2025 będzie kontynuowana misja z lat 2018–2021, która brzmi: Podnieść skuteczność opieki nad zabytkami i dziedzictwem niematerialnym w województwie mazowieckim. W odpowiedzi na zdiagnozowane kluczowe problemy wyznacza się trzy obszary strategiczne (obszary koncentracji działań):

- Edukacja kształtująca świadomość i postawy
- Optymalizacja systemu dostępu właścicieli zabytków do środków
- Wypracowanie skutecznych narzędzi działania

2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego

Sejmik Województwa Mazowieckiego przyjął Uchwałą nr 22/18 z dnia 19 grudnia 2018 r. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego. Integralną częścią Planu jest Plan zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego Warszawy. Dokument uwzględnia podział statystyczny województwa na dwie jednostki NUTS-2 – warszawski stołeczny i mazowiecki regionalny.

Plan zagospodarowania jest planem o charakterze regionalnym, stanowiącym pomost między planowaniem krajowym, a planowaniem miejscowym. Głównym celem opracowania planu zagospodarowania jest określenie polityki przestrzennej dla Mazowsza w zakresie:

- podstawowych elementów sieci osadniczych,
- rozmieszczenia infrastruktury technicznej i społecznej,
- wymagań dotyczących ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego.

Podstawowym zadaniem planu jest określenie kierunków i zasad zagospodarowania przestrzennego, które pozwalają na realizację „Strategii rozwoju województwa mazowieckiego”. Z uwagi na tematykę opracowania, istotne dla niego przede wszystkim są dwa punkty: dotyczący środowiska przyrodniczego oraz dziedzictwa kulturowego. Plan zagospodarowania obszernie potraktował zagadnienia dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego w podziale na „Ochronę zabytków i dóbr kultury współczesnej” oraz „Ochronę krajobrazów kulturowych”.

2.3. Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego

Strategia rozwoju województwa mazowieckiego 2030+ została uchwalona Uchwałą Nr 72/22 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 24 maja 2022 roku.

3. Strategia Rozwoju Powiatu Warszawskiego Zachodniego

Strategia Rozwoju Powiatu Warszawskiego Zachodniego na lata 2016 - 2025 została uchwalona Uchwałą Nr XI/75/2015 z dnia 17 grudnia 2015 r. Strategia zawiera informacje powiązane z przedmiotem niniejszego programu, w działach: „Opis zasobów naturalnych oraz warunków przyrodniczych powiatu”, „Opis zasobów kulturowych” i „Uczestnictwo w kulturze”.

Strategia precyzuje działania mające na celu ochronę i wzmocnienie potencjału dziedzictwa kulturowego powiatu wyłącznie w sferze promocyjnej i edukacyjnej poprzez „upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie”.

4. Na poziomie Gminy Stare Babice

4.1. Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego

Na terenie Gminy Stare Babice obowiązują niżej wymienione plany miejscowe:

	Tytuł miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego	Numer uchwały Rady Gminy Stare Babice
1.	miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego wsi Lipków	Uchwała nr XV/122/99 Rady Gminy Stare Babice z dnia 16 grudnia 1999 r.
2.	miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego zachodniej części gminy Stare Babice – Wieś Stare Koczargi	Uchwała nr XXVII/316/2001 Rady Gminy Stare Babice z dnia 29 marca 2001 r.
3.	zmiana części miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego zachodniej części gminy Stare Babice	Uchwała Nr X/59/03 z dnia 25 września 2003r.
4.	zmiana części miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wschodniej części gminy Stare Babice	Uchwała Nr X/60/03 z dnia 25 września 2003r.
5.	zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wsi Blizne Jasińskiego, Blizne Łaszczyńskiego i Lubiczów - w zakresie wsi Lubiczów	Uchwała Nr X/61/03 z dnia 25 września 2003r.
6.	miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego zachodniej części Gminy Stare Babice w zakresie części wsi Borzęcin Duży i części wsi Borzęcin Mały - pomiędzy ulicami Warszawską, Kosmowską i Krótką	Uchwała Nr XLIV/414/10 z dnia 4 listopada 2010r.
7.	miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego zachodniej części gminy Stare Babice w zakresie części wsi Zielonki Wieś i części wsi Koczargi Nowe – południowa strona ulicy Warszawskiej	Uchwała Nr XLIV/416/10 z dnia 4 listopada 2010r.
8.	miejscowy planu zagospodarowania przestrzennego wsi Kwirynów, Stare Babice, Janów i Klaudyn	Uchwała Nr V/33/11 z dnia 7 kwietnia 2011r.
9.	miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Stare Babice	Uchwała Nr VIII/55/11 z dnia 30 czerwca 2011r. legenda
10.	miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części wsi Stare Babice - południowa strona ulicy Koczarskiej	Uchwała Nr IX/63/15 z dnia 24 czerwca 2015 r.
11.	miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części wsi Stare Babice w rejonie ulicy Mizikowskiego	Uchwała Nr IX/64/15 z dnia 24 czerwca 2015 r.
12.	miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części wsi Stanisławów	Uchwała Nr XXIII/218/16 z 27 października 2016 r.
13.	miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego południowej części wsi Klaudyn	Uchwała Nr XXVIII/283/17 z dnia 30 marca 2017 r.
14.	miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części terenów położonych w Gminie Stare Babice, we wsiach: Borzęcin Duży, Wojcieszyn, Koczargi Stare,	Uchwała Nr XXVIII/284/17 z dnia 30 marca 2017 r.

	Tytuł miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego	Numer uchwały Rady Gminy Stare Babice
	Lipków, Stare Babice, Babice Nowe, Latchorzew, Lubiczów, Blizne Jasińskiego i Blizne Łaszczyńskiego	
15.	miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla obszaru obejmującego część wsi Borzęcin Duży i część wsi Mariew przy ul. Spacerowej	Uchwała nr XXXVII/382/17 z dnia 21 grudnia 2017 r.
16.	miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części wsi Stare Babice "Warszawska - Mizikowskiego"	Uchwała Nr XXXVII/383/17 z 21 grudnia 2017 r.
17.	miejscowy planu zagospodarowania przestrzennego części wsi Mariew	Uchwała Nr XXXVII/384/17 z dnia 21 grudnia 2017 r.
18.	miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części wsi Blizne Jasińskiego	Uchwała Nr XXXVIII/396/18 z dnia 15 lutego 2018 r.
19.	miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części wsi Borzęcin Duży	Uchwała Nr XLI/446/18 z dnia 29 maja 2018 r.
20.	miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego na różnych obszarach gminy Stare Babice – Etap I	Uchwała Nr XLVI/496/18 z dnia 11 października 2018 r.
21.	miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części wsi Stare Babice w zakresie działki ew. nr 111 i części działek ew. nr 119 i 120	Uchwała Nr V/37/2019 z dnia 31 stycznia 2019 r.
22.	miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części wsi Zielonki Wieś – obszar I	Uchwała Nr XII/117/2019 z dnia 26 września 2019 r.
23.	zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego zachodniej części Gminy Stare Babice w zakresie części wsi Borzęcin Duży i części wsi Borzęcin Mały – pomiędzy ulicami Warszawską, Kosmowską i Krótką”	Uchwała Nr XXXI/327/2021 z dnia 25 lutego 2021 r.
24.	miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części wsi Janów – obszar II	Uchwała Nr XXXI/328/2021 z dnia 25 lutego 2021 r.
25.	miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla 3 obszarów usługowych położonych we wsiach: Koczargi Nowe i Zielonki - Parcela, w Gminie Stare Babice	Uchwała Nr XXXV/362/2021 Rady Gminy Stare Babice z dnia 1 lipca 2021 r.
26.	miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części wsi Latchorzew	Uchwała Nr XXXV/363/2021 Rady Gminy Stare Babice z dnia 1 lipca 2021 r.
27.	miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części wsi Stare Babice "Koczarska - Sienkiewicza"	Uchwała Nr XXXVIII/408/2021 Rady Gminy Stare Babice z dnia 28 października 2021 r.
28.	miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla 9 obszarów usługowych położonych we wsiach: Stare Babice, Babice Nowe, Koczargi Nowe, Borzęcin Duży i Borzęcin Mały, w Gminie Stare Babice	Uchwała Nr XLV/491/2022 Rady Gminy Stare Babice z dnia 5 maja 2022 r. Rozstrzygnięcie nadzorcze
29.	miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części wsi Borzęcin Duży i Wierzbin - Obszar Nr 1	Uchwała Nr LI/530/2022 Rady Gminy Stare Babice z dnia 29 września 2022 r. Rozstrzygnięcie nadzorcze
30.	miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części wsi Stare Babice "Sienkiewicza - Zielona"	Uchwała Nr LIX/634/2023 Rady Gminy Stare Babice z dnia 25 maja 2023 r.
31.	miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części wsi Borzęcin Duży i Wierzbin - Obszar Nr 2	Uchwała Nr LIX/633/2023 Rady Gminy Stare Babice z dnia 25 maja 2023 r.
32.	miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części wsi Borzęcin Duży i Wierzbin - Obszar Nr 1 dla terenów 23MN2, 1aCU2, 1K, 4U1, 14KDD, 15KDD i 16KDD	Uchwała Nr LIX/631/2023 Rady Gminy Stare Babice z dnia 25 maja 2023 r. Rozstrzygnięcie nadzorcze

	Tytuł miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego	Numer uchwały Rady Gminy Stare Babice
33.	zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego zachodniej części Gminy Stare Babice w zakresie części wsi Borzęcin Duży i części wsi Borzęcin Mały – pomiędzy ulicami Warszawską, Kosmowską i Krótką	Uchwała Nr LX/657/2023 Rady Gminy Stare Babice z dnia 29 czerwca 2023 r.
34.	miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w różnych częściach gminy Stare Babice	Uchwała Nr LX/658/2023 Rady Gminy Stare Babice z dnia 29 czerwca 2023 r.
35.	miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części wsi Stare Babice w rejonie parku gminnego	Uchwała Nr LXIX/761/2024 Rady Gminy Stare Babice z dnia 29 lutego 2024 r.
36.	miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego północnej części wsi Klaudyn w obszarze położonym między ul. Cieciewierza a „Nową Drogą” – etap I	Uchwała Nr LXX/776/2024 Rady Gminy Stare Babice z dnia 28 marca 2024 r. Rozstrzygnięcie nadzorcze
37.	miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części wsi Mariew i części wsi Stanisławów – obszar na południe od ul. Kwiatowej, etap I	Uchwała Nr LXX/777/2024 Rady Gminy Stare Babice z dnia 28 marca 2024 r. Rozstrzygnięcie nadzorcze
38.	miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części wsi: Wojcieszyn, Zalesie i Borzęcin Duży - obszar na północ od ul. Trakt Królewski	Uchwała Nr VII/59/2024 Rady Gminy Stare Babice z dnia 29 sierpnia 2024 r.
39.	miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów usługowych w gminie Stare Babice, obręb Blizne Łaszczyńskiego - etap I	Uchwała Nr IX/64/2024 Rady Gminy Stare Babice z dnia 26 września 2024 r. Rozstrzygnięcie nadzorcze

4.2. Strategia Rozwoju Gminy Stare Babice

Strategia Rozwoju Gminy Stare Babice do 2025 r. została przyjęta Uchwałą Rady Gminy Nr XVII/150/16 z dnia 21 kwietnia 2016 r. i stanowi podstawowe narzędzie wspomagające zarządzanie na poziomie samorządu lokalnego.

Rada Gminy przystąpiła do opracowania nowej *Strategii Rozwoju Gminy Stare Babice na lata 2025-2035* na podstawie Uchwały Nr IX/71/2024 z dnia 26 września 2024 r.

4.3. Podstawa udzielania dotacji

Dnia 13 lutego 2024 r. Rada Gminy Stare Babice przyjęła uchwałę nr LXVIII/746/2024 w sprawie zasad i trybu udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, położonym na terenie Gminy Stare Babice.

Uchwała daje możliwość udzielania dotacji celem ochrony i poprawy stanu technicznego oraz zahamowania procesu niszczenia dziedzictwa kulturowego na terenie Gminy Stare Babice.

4.4. Plan Ogólny

Zgodnie z ustawą z dnia 7 lipca 2023 r. o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw plan ogólny ma stać się nadrzędnym dokumentem planistycznym gminy. Zgodnie z art.65 ww. ustawy: *Studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin zachowują moc do dnia*

wejścia w życie planu ogólnego gminy w danej gminie, jednak nie dłużej niż do dnia 31 grudnia 2025 r., i stosuje się do nich przepisy dotychczasowe.

Do ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wprowadzono m. in. art. 13a ust. 5, w brzmieniu: *Plan ogólny w zakresie, o którym mowa w: ust. 4 pkt 1 i pkt 2 lit. b, uwzględnia się przy sporządzaniu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego oraz stanowi podstawę prawną decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu.*

Rada Gmina przystąpiła do sporządzenia *Planu ogólnego gminy Stare Babice* na podstawie Uchwały Nr V/33/2024 z dnia 27 czerwca 2024 r.

III. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY

1. Historia

Pierwsze udokumentowane ślady osadnictwa na tych terenach znaleziono w Starych Babicach na górcie przy obecnej ulicy Tadeusza Kutrzeby, gdzie odkryto grób z młodszej epoki kamienia (neolitu), cmentarzysko kultury przeworskiej (grobow jamowych), cmentarzysko kultury wejherowsko-krotoszyńskiej (grobow kloszowych), ślady osadnictwa kultury łużyckiej (epoki brązu i wczesnej epoki żelaza). O wytopie żelaza w I w. n.e. świadczą ślady żużla po pierwotnych piecach hutniczych zwanych dymarkami.

Najstarsze źródła pisane o miejscowościach leżących na terenie obecnej Gminy Stare Babice pochodzą z 1254 r. i dotyczą kościoła w Borzęcinie ufundowanego przez Konrada Mazowieckiego. W tym samym roku wspomina się o Koczargach, własności klasztoru czerwńskiego. Babice zostały wymienione już w czasach Kazimierza Wielkiego (1310 - 1370). Bardziej znana wzmianka o Marcinie Babicy z Babic, podkomorzym warszawskim, pochodzi z 1400 r. Lipków, zwanym ongiś Łupkowem lub Lubkowem wymienia się w 1414 r. jako własność rycerskiego rodu Prusów. Warto wiedzieć, że tłumaczem Statutów Wiślickich i Prawa Mazowieckiego był żyjący w XV w. Świętosław z Wojcieszyna.

W pierwszej połowie XVI w. w Babicach był kościół drewniany, parafia i szkoła parafialna. W sąsiedztwie Babic, w Latchorzewie mieszkał Wojciech Oczko (1537? - 1599?) - lekarz nadworny i sekretarz Stefana Batorego oraz Zygmunta III Wazy - autor pierwszych pisanych w języku polskim prac medycznych. Zabudowania średniowiecznych Babic rozpościerały się na wzniesieniu po zachodniej stronie obecnego rynku na południe od rzeki Strugi. Obecnie najstarszym zabytkiem w Gminie jest barokowy kościół w Babicach ufundowany w 1727 r. przez kanclerza koronnego Jana Szembeka. W latach 1898 - 1903 dzięki staraniom proboszcza księdza Władysława Taczanowskiego w kościele babickim dobudowano nawy boczne, a później wieżę. Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i Litwy z 1830 r. podaje następujące informacje o wsiach znajdujących się na terenie obecnej Gminy Stare Babice, wg stanu z 1827 r:

Borzęcin: 36 domów, 273 mieszkańców, parafia licząca ok. 2850 wiernych,

Babice: 26 domów, 266 mieszkańców, parafia dziekanat warszawski liczy 3098 wiernych,

Lipków: 22 domy, 264 mieszkańców,

Blizne: 11 domów, 104 mieszkańców.

W 1827 r. potomkowie rodu Babickich wyprowadzili się do Guberni Mińskiej. Późniejszy dziedzic Babic, Jasiński, uczestniczył wraz z synami w powstaniu 1863 r. W czasie represji i pacyfikacji carskich został spalony dwór Jasińskich w Babicach. Po ukazie carskim

o uwłaszczeniu wyodrębniły się wsie: Janów, Klaudyn, Kwirynów, których nazwy wiążą się z imionami dziedziców Babic. W drugiej połowie XIX w. Warszawę otoczono stopniowo pasmem fortów. Na zachód od Warszawy, od strony Babic, zbudowano fort Babice. Na przełomie XIX i XX w. była w Babicach trzyklasowa szkoła. W czasach II Rzeczypospolitej pełna siedmioklasowa szkoła mieściła się w budynku byłego zajazdu - Karczmy Przedworskiego. Urzędował też sąd gminny. W 1916 r. założono Ochotniczą Straż Pożarną.

Na cmentarzu parafialnym w Borzęcinie zachowała się zabytkowa klasycystyczna kaplica. Obecny gmach kościoła w Borzęcinie wybudowany w miejsce wspomnianego już starego budynku z XIII w. pochodzi z 1855 r. W kościele jest epitafium dziedziczki Zielonek wywodzącej się z Borzęcina. W XIX w. folwark w Borzęcinie był własnością rodziny Kronenbergów - przemysłowców i finansistów. Leopold Kronenberg był Założycielem Banku Handlowego i Szkoły Handlowej w Warszawie. W 1905 r. zbudowano tu szkołę rozebraną dopiero ok. 1980 r. Obecny budynek starej szkoły pochodzi z czasów II Rzeczypospolitej.

W XVIII w. właścicielem Lipkowa i Zielonek był Andrzej Zamoyski, kanclerz wielki koronny, jeden z przywódców Familii - stronnictwa reform, które poparło kandydaturę Stanisława Poniatowskiego na tron polski. Sam król często też przyjeżdżał do Lipkowa, gdzie w stojącym do dziś pałacyku mieszkała jego przyjaciółka Elżbieta Grabowska, z którą jakoby wspólnie sadził rosnące wokół dworu drzewa. Od 1822 r. w Lipkowie była już przędzalnia bawełny, fabryka tkanin jedwabnych i adamaszku, a później powstała manufaktura pasów kontuszowych założona przez bogatego kupca warszawskiego ormiańskiego pochodzenia - Paschalisa Jakubowicza. We wsi zachował się odbudowany po zniszczeniach kościół z 1792 r. oraz neogotycka kapliczka z ok. 1860 r. Stojący do dziś pałacyk - dworek w Zielonkach Parcele zbudowano ok. 1855 r. W 1863 r. major Remiszewski sformował w Lipkowie oddział powstańczy. Stoczyli oni bój pod Budą w Zaborowie Leśnym, gdzie zginęło 72 powstańców. Obecnie znajduje się tam miejsce pamięci zwane Mogiłą Powstańców. Po pewnym czasie ludność wsi Budy postawiła na mogile drewniany krzyż z liczbą sęków odpowiadających liczbie żołnierzy złożonych w Mogile.

Po powstaniu styczniowym Lipków podupadł. Przestała istnieć manufaktura. Budynki i kościół niszczały. Zubożały majątek lipkowski kupił Kazimierz Szetkiewicz z Litwy. Z jego starszą córką Marią, ożenił się Henryk Sienkiewicz co, być może, stało się przyczyną związków Lipkowa z literaturą. Właśnie bowiem w Lipkowie doszło do pamiętnego pojedynku pana Wołodyjowskiego z Bohunem, który zatrzymał się w lipkowskiej karczmie (rozebranej później w 1921 r.). Warto też, dodać, że Imćpan Zagłoba pod wieloma względami przypominał teścia autora Trylogii.

Blizne, w którym w 1827 r. było zaledwie 11 domów, rozwijało się szybko i w 1897 r. Bronisław Chlebowski podaje: Blizne wieś, pow. warszawski, gmina Blizne należy do sądu gminnego okręgu II w Babicach, a stopnia powiatowego w Warszawie. Gmina liczy 3477 ludzi. Pod koniec XIX w. wybudowano fort Blizne, który zastawił dawną drogę prowadzącą na zachód od Warszawy. Na początku XX w. były tu trzy małe majątki i dworki. Obecne nazwy sołectw Blizne Jasińskiego, Blizne Łaszczyńskiego pochodzą od nazwisk właścicieli majątków. Obok kościoła w Starych Babicach jest nagrobek Łaszczyńskich. Następcy Jasińskich - Stanielewicze zbudowali na cmentarzu w Babicach kaplicę grobową. Przy ul. Warszawskiej do 2008 r. zachował się jeszcze należący do Stanielewiczów budynek czworaków z inicjałami SS na szczycie domu – obecnie nieistniejący.

W momencie odzyskania przez Polskę niepodległości w 1918 r. władze państwowe dostrzegły strategiczne znaczenie zapewnienia efektywnej komunikacji z sojusznikami, w szczególności spoza kontynentu europejskiego. Dostępne wówczas urządzenia radiokomunikacyjne, odziedziczone po państwach zaborczych i zlokalizowane w Warszawie, Toruniu, Grudziądzu oraz Krakowie, cechowały się ograniczonym zasięgiem – sygnał docierał maksymalnie do Paryża. Z uwagi na tę sytuację, jeszcze przed zawarciem traktatu pokojowego w Rydze w 1921 r. podjęto decyzję o budowie radiostacji dużej mocy, zdolnej do zapewnienia bezpośredniej łączności radiotelegraficznej z USA oraz innymi państwami spoza Europy.

Do realizacji projektu wybrano technologię alternatorów Alexandersona, a kontrakt na budowę zawarto z amerykańską firmą Radio Corporation of America (RCA), będącą wówczas największym przedsiębiorstwem tego typu na świecie. Umowę podpisano 4 sierpnia 1921 r. w Nowym Jorku. Lokalizację dla planowanej Transatlantyckiej Centrali Radiotelegraficznej (znanej również jako Radiostacja Babice) wybrano w podwarszawskiej miejscowości Stare Babice. Decyzja ta była motywowana trzema czynnikami: po pierwsze, bliskością Warszawy, która zapewniała dogodny dostęp do wykwalifikowanej kadry naukowej i inżynierskiej; po drugie, dostępnością terenu – był to dawny carski poligon artyleryjski należący do Skarbu Państwa; oraz po trzecie, odpowiednimi warunkami glebowymi, w tym podmokłym podłożem sprzyjającym instalacjom tego typu.

Prace geodezyjne rozpoczęto jesienią 1921 r., a wiosną 1922 r. przystąpiono do realizacji robót ziemnych. Budowa została ukończona latem 1923 r. Obiekt zajmował obszar o długości 4 kilometrów i szerokości około 500 metrów. W jego skład wchodziło 10 wież antenowych o wysokości 126,5 metra każda oraz dwa budynki – radionadawczy i elektrowni. Uroczyste otwarcie Transatlantyckiej Centrali Radiotelegraficznej miało miejsce 17 listopada 1923 r. W ceremonii uczestniczyły najwyższe władze państwowe, w tym prezydent RP Stanisław Wojciechowski, premier Wincenty Witos, marszałkowie sejmu i senatu, minister spraw zagranicznych Roman Dmowski, liczni generałowie, rektorzy uczelni warszawskich oraz przedstawiciele środowisk dyplomatycznych, przemysłowych i handlowych.

Podczas inauguracji przeprowadzono wymianę pierwszych depesz dyplomatycznych pomiędzy prezydentem RP Stanisławem Wojciechowskim a prezydentem Stanów Zjednoczonych Johnem Calvinem Coolidgem. W dalszej kolejności wymieniono depesze między Romanem Dmowskim a sekretarzem stanu USA. Łącznie podczas wydarzenia przesłano siedem depesz na najwyższym szczeblu. Uruchomienie radiostacji zapewniło Polsce możliwość bezpośredniej komunikacji radiotelegraficznej z kluczowymi ośrodkami międzynarodowymi, takimi jak Nowy Jork, Buenos Aires, Rio de Janeiro, Kair, Bejrut czy Tokio. Radiostacja służyła przede wszystkim do przekazywania depesz dyplomatycznych, komunikatów handlowych, notowań giełdowych oraz informacji Polskiej Agencji Telegraficznej, a także – potencjalnie – do celów wojskowych.

W latach 1923–1931 wieże antenowe radiostacji były najwyższymi konstrukcjami na terytorium II Rzeczypospolitej. W okresie międzywojennym stanowiły symbol nowoczesności i rozwoju technologicznego, który znalazł odzwierciedlenie m. in. w logotypie Polskiego Radia, na okładkach czasopism, w materiałach promocyjnych oraz w projektach graficznych, takich jak opakowania papierosów „Radio”. Od połowy lat 30. XX wieku obiekt służył również jako ośrodek nadawczy Polskiego Radia, przeznaczony do emisji audycji zagranicznych, stając się największym tego typu kompleksem w Polsce. Radiostacja Babice była jedną z trzech

kluczowych inwestycji strategicznych II RP, obok budowy portu w Gdyni oraz Centralnego Okręgu Przemysłowego. W niektórych źródłach wskazuje się, że to właśnie za pośrednictwem tej radiostacji świat dowiedział się o wybuchu II wojny światowej.

Radiostacja działała na potrzeby państwowe do 8 września 1939 r., kiedy została zajęta przez wojska niemieckie. Krótkotrwale odzyskanie terenu przez III batalion 26. Pułku Piechoty miało miejsce w nocy z 14 na 15 września, jednak już 27 września radiostacja ponownie znalazła się pod kontrolą niemiecką. W czasie okupacji była wykorzystywana przez Kriegsmarine jako główna radiostacja floty podwodnej. W trakcie Powstania Warszawskiego w 1944 roku wieże radiostacji, będące najwyższą konstrukcją w okolicy, pełniły funkcję punktu obserwacyjnego dla wojsk niemieckich. Wycofujące się siły niemieckie w styczniu 1945 r. zniszczyły instalację, wywożąc wcześniej część wyposażenia nadawczego. Po zakończeniu działań wojennych pozostałości stalowych konstrukcji zostały przetopione, a fundamenty wież, cewki strojeniowe oraz ruiny budynku radionadawczego z czasem stały się obiektem badań archeologicznych. Obszar ten, porośnięty lasem, stanowi dziś pamiątkę technologiczną o strategicznym znaczeniu historycznym.

We wrześniu 1939 r. Babice i okolice stanowiły zachodnie przedpole obrony stolicy. Wojska niemieckie 8 września dotarły wypadem pancernym do Warszawy zajmując wsie Górce, Jelonki, Chrzanów, Groty, Blizne, Osiedle Łączności Babice, Janów, Klaudyn, Kwirynów, Babice. Do 16 września wzdłuż tej linii toczono ciężkie boje ze zmiennym szczęściem. Działania Niemców powstrzymywały III batalion 40 pułku piechoty pod wodzą mjr. Antoniego Sanojcy i Batalion Stołeczny mjr. Józefa Spychalskiego. W Babicach, w dniu 13 września, Niemcy rozbili doszczętnie resztki oddziału mjr. Władysława Mizikowskiego. Cztery dni później, 17 września, III batalion 26 pułku piechoty dowodzony przez mjr. Jacka Decowskiego wyparł Niemców z Osiedla Łączności i radiostacji Babice, a dowodzone przez pułkownika Leopolda Okulickiego silne zgrupowanie wojsk, w skład którego wchodził Batalion Stołeczny, I i IV batalion 360 pułku piechoty i kompania artylerii, odbiło z rąk nieprzyjaciela Jelonki, Chrzanów, Groty i Blizne. Zdobyte pozycje utrzymano do końca obrony Warszawy. Polegli z pól bitewnych w latach 1940-41 zostali ekshumowani na Cmentarz wojenny w Starych Babicach. Dołączyli do nich zabici podczas okupacji partyzanci Armii Krajowej Zgrupowania Kampinos i ludność cywilna oraz policjanci, a później żołnierze Powstania Warszawskiego. W Borzęcinie 12 września resztki oddziałów z 8 Dywizji Pancerniej Armii Łódź stoczyły zwycięską bitwę. Poległych 27 żołnierzy polskich pochowano w wydzielonych kwaterach na miejscowym cmentarzu parafialnym. W czasie okupacji, 8 sierpnia 1944 r., Borzęcin został spacyfikowany pod zarzutem wspomagania partyzantów AK Zgrupowania Kampinos. Niemcy zamordowali 39 osób. Ofiary pochowano obok żołnierzy września 1939 r.

Miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne to:

- cmentarz wojenny z II wojny światowej w Starych Babicach (przy drodze Babice - Mościska) z 373 mogiłami: żołnierzy Wojska Polskiego poległych w 1939 r i ofiar wojny: powstańców, partyzantów AK Zgrupowania Kampinos oraz ludności cywilnej pomordowanej w okresie okupacji. Wpisany do rejestru zabytków nr rej. 158
- wydzielona kwatera żołnierzy W.P. Armii Łódź 13 PP z Pułtusza z 1939 r. na cmentarzu parafialnym w Borzęcinie Dużym

2. Charakterystyka zasobu

2.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków i ujęte w gminnej ewidencji zabytków

Zabudowę architektoniczną obszaru gminy Stare Babice stanowi w przeważającej większości jednorodzinne budownictwo mieszkalne, skupione wzdłuż głównych dróg, tworząc zabudowę charakterystyczną dla wsi „ulicówki” lub „wielodrożnicy”. W większości wypadków jednorodzinne budynki mieszkalne usytuowane są na niewielkich działkach i zajmują większość jej powierzchni. Wspomniane obiekty przeważnie powstały w okresie ostatnich 30-40 lat, wypierając wcześniejszą zabudowę drewnianą, z tego względu pozbawione są wartości zabytkowej. Na tle tej zabudowy, wyróżniają się dwa zespoły dworsko-parkowe usytuowane w Lipkowie z k. XVIII w. i Zielonkach-Parceli z poł. XIX w. stanowiące przykład wiejskich rezydencji właścicieli ziemskich oraz barokowa i klasycystyczna architektura sakralna w postaci kościołów parafialnych w Starych Babicach, Lipkowie oraz Borzęcinie Dużym.

Jednym z najważniejszych zabytków gminy Stare Babice są Pozostałości Transatlantycznej Radiotelegraficznej Centrali Nadawczej wraz z otoczeniem, położone częściowo na terenie gminy, a częściowo na terenie m.st. Warszawa. Na ten zespół elementów zabytkowych składa się 36 stóp fundamentowych, 3 wartownie potocznie nazywane czuwajkami, ruiny budynku radionadawczego oraz elementy infrastruktury w tym fundamenty cewek strojeniowych, linii fiderowej, przeciwwaga odciągów.

Ponadto na terenie gminy znajduje się 50 zabytkowych figur, kapliczek i krzyży, które posiadają przede wszystkim wartość niematerialną, związaną z tradycją miejsca.

Na terenie gminy do rejestru zabytków wpisanych jest **13** obiektów, **9**-cioma decyzjami o wpisie. Są to następujące obiekty (rejestrowe - **R**):

l.p.	Adres	Obiekt	Nr rej. zab.
1/R	Stare Babice	Cmentarz z okresu II wojny światowej	A-1582 z dn. 08.11.1994 r.
2/R	Stare Babice	Kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia NMP	1001/374 z dn. 10.03.1962 r.
3/R	Lipków	Kościół parafialny p.w. Św. Rocha – wraz z otaczającym drzewostanem	1058/375 z dn. 10.03.1962 r.
4/R	Lipków	Dwór (obecnie plebania) i park z zespołu dworsko-przemysłowego	1057/48 z dn. 19.05.1956 r.
5/R	Lipków	Persjarnia z zespołu dworsko-przemysłowego	1057/48 z dn. 19.05.1956 r.
6/R	Lipków	Dom ze skarpami (oficyna dworska) z zespołu dworsko-przemysłowego	1057/48 z dn. 19.05.1956 r.
7/R	Lipków	Park z zespołu dworsko-przemysłowego	1057/48 z dn. 19.05.1956 r.
8/R	Zielonki-Parcela	Pałac	1124/501 z dn. 23.03.1962 r.
9/R	Zielonki-Parcela	Park przypałacowy	1124/501 z dn. 23.03.1962 r.

10/R	Borzęcin Duży	Kościół parafialny p.w. Św. Ferreriusza	A-1201 z dn. 03.11.1982 r.
11/R	Borzęcin Duży	Kaplica cmentarna	1004/493 z dn. 26.03.1962 r.
12/R	Borzęcin Duży	Cmentarz parafialny rzymsko-katolicki	A-1464 z dn. 20.02.1991 r.
13/R	Janów, Klaudyn Lachorzew	Pozostałości Transatlantyckiej Radiotelegraficznej Centrali Nadawczej wraz z otoczeniem	A-1524 z dn. 01.12.2017 r.

W skali skromnego dziedzictwa kulturowego gminy liczba dziewięciu decyzji obejmujących 13 zabytków wpisanych do rejestru wydaje się dość znacząca. Poza rejestrem zabytków znajduje się nadal cmentarz parafialny w Starych Babicach. Należy rozpatrzyć zasadność wnioskowania o objęcie go ochroną prawną.

Zestawienie obiektów ujętych w gminnej ewidencji (nierejestrowych - GE):

L.p.	Obiekt
<u>1/GE</u>	Cmentarz parafialny w Starych Babicach
<u>2/GE</u>	Cmentarz przykościelny przy kościele p.w. Wniebowzięcia NMP
<u>3/GE</u>	Cmentarz przykościelny przy kościele p.w. św. Rocha w Lipkowie
<u>4/GE</u>	Cmentarz parafialny w Lipkowie
<u>5/GE</u>	Budynek mieszkalny z 1928r. w Starych Babicach przy ul. Rynek 15 na działce ew. nr 681/1

2.2. Zabytki archeologiczne

Pierwsze ślady pobytu ludzi w Kotlinie Warszawskiej związane są z kulturą świderską (9000 – 8000 r. p.n.e.), przypadają one na końcową fazę paleolitu (starszej epoki kamiennej). Przyjmuje się, że osadnicy przybyli tu z południa. Klimat wtedy był tu zimny. Zajęciem i źródłem utrzymania było zbieractwo i łowiectwo, stąd wynikał koczowniczy tryb życia najdawniejszych ludzi. Najstarsze ślady obozowisk ludzkich w naszej okolicy znaleziono na terenie Puszczy Kampinoskiej. Świadczy o tym stanowisko obozowiska z Ław koło Zaborowa datowane na koniec paleolitu. Najdawniejsze ślady ludzkiej obecności w okolicach Borzęcina pochodzą z mezolitu średniej epoki kamiennej z czasów od 8 do 4 tysiąclecia przed Chrystusem, są to ślady obozowisk ludzi-wędrowców odnotowane w Budzie koło Mariewa. W neolicie – młodszej epoce kamiennej (od 4 tys. do 1800 r. p.n.e.) postępowało ocieplenie klimatu, lasy ustępowały stepowi. Były to dogodne warunki do osiadłego życia. Wtedy przybywali tu osadnicy z nad Dunaju. Przynieśli ze sobą swoją kulturę i jej zdobycze: garncarstwo, tkactwo, udoskonaloną obróbkę kamienia, rogu i drewna. Umieli oni produkować żywność – zajmowali się rolnictwem i hodowlą. Budowali ziemianki, osady. Nastąpił wtedy intensywny rozwój cywilizacyjny. Ślady neolitycznych osad ludzkich znaleziono w okolicy Mariewa, Koczarg Starych, Truskawia. Pochodzą one z końca neolitu z okresu kultury pucharów lejkowatych, określane są na lata 1900 – 1800 r. p.n.e. Osady te dokumentują stanowiska archeologiczne w Mariewie – nr. 63, 64, 66 i w Koczargach Starych – nr 43, 46 i 48. W Borzęcinie odkryto groby kultury ceramiki sznurowej. Epoka brązu (1800 -750 r. p.n.e.)

następowała tu bardzo wolno, nadal występowały równolegle wcześniejsze kultury neolityczne. Z 1900 – 1700 r. p.n.e. pochodzi cmentarzysko w Borzęcinie Dużym na pograniczu z Zalesiem (Wierzbiniem) – stanowisko 90. Najdawniejsza występująca tu kultura epoki brązu to kultura trzciniecka. Z okresu kultury trzcinieckiej (1500 – 1300 r. p.n.e.) pochodzą: osada i cmentarzysko – (stanowiska 90 i 22) w Borzęcinie Dużym na Górkach po zachodniej stronie drogi do Mariewa, oraz osady w Mariewie – stanowiska 67 i 68. Dominująca w okresie brązu kultura łużycka, określana jako prasłowiańska (1300 – 400 r. p.n.e.) ma na naszym terenie dużo stanowisk: stanowisko 23 cmentarzyska w Borzęcinie Dużym oraz stanowisko osady i cmentarzyska w Zalesiu – stanowisko 89. Z końcowej fazy kultury łużyckiej i wyrosłej na jej podłożu kultury grobów kloszowych zwaną też kulturą grobów skrzynkowych odkryto stanowisko tej kultury również w Borzęcinie Dużym – stanowisko 23 i późniejsze stanowisko – 12. Epoka żelaza zaczęła się około 750 r. p.n.e. Umiejętność wytopu i stosowania żelaza przysłała tu z Europy południowej. Żelazo do użytku na tych terenach wchodziło bardzo wolno. Jego początki wiążą się z okresem halszackim, przykładem jest stanowisko 48 w Koczargach. Na naszych ziemiach stopniowo postępowało oziębienie klimatu i wzrost ilości opadów. Zmieniał się krajobraz – przybywało lasów, zwiększał się poziom i ilość wód, zabagniły się doliny. Zmiany te postępowały jednak wolno i nie ograniczały osadnictwa. Rozwój produkcji żelaza nastąpił tu w okresie lateńskim, zwanym też wenedzkim a rozkwit jego produkcji nastąpił w okresie wpływów rzymskich I – IV w. Stanowiska osad i cmentarzysk okresu lateńskiego występują też w Mariewie – stanowisko 69 w Koczargach Starych – 44, 45 i 48; oraz stanowisko 80 w Wierzbiniu. Z okresu wpływów rzymskich (I – IV w.) jest tu dużo stanowisk archeologicznych. W Borzęcinie Dużym jest pięć stanowisk osadniczych – stanowiska 11, 9, 10, 15, 17 i jedno cmentarzysko – stanowisko 20. W Mariewie jest cmentarzysko na stanowisku 69, w Koczargach Starych – stanowisko osady – 42, w Borzęcinie Dużym – stanowisko osady – 21 i cmentarzyska – 29 oraz w Wojcieszynie na stanowisku 79 osady hutniczej. W Borzęcinie Małym na stanowisku 26 są ślady osady i cmentarzyska z okresu wpływów rzymskich. Stanowiska osad hutniczych – miejsc wytopu żelaza w dymarkach z rudy darniowej (rudawy łąkowej) w Borzęcinie i bliskiej okolicy stanowią część dużego ośrodka wytopu i obróbki żelaza w dolinie Utraty, zwanego Mazowieckim Okręgiem Hutniczym, który dorównywał wielkością produkcji żelaza okręgowi świętokrzyskiemu koło Słupi Nowej czy śląskiemu koło Opola. W IV wieku następował upadek hutnictwa mazowieckiego. Przyczyną było oziębienie klimatu i wzrost wilgotności, a z nią związane podtopienie i zabagnienie doliny Utraty oraz napór koczowniczych ludów. Europa stała się wielkim pobojo wiskiem, zwanym okresem wielkich wędrówek ludów. Resztki ludności dawnej uchodziły na południe czy zachód Europy albo stopniowo asymilowały się z przybyszami. W wyniku zagrożenia rody łączyły się w plemiona i stopniowo w państwa. Ludność budowała osady obronne, a z czasem grody, które dawały większe poczucie bezpieczeństwa. Pierwsze grody w tej okolicy były koło Błonia nad Utratą oraz na Bródnie za Wisłą. Początki państwa Polskiego do X wieku i czasy pierwszych Piastów od X – XII wieku nazywane są wczesnym średniowieczem. Stopniowo rozwijało się i umacniało państwo polskie, a z nim od chrztu Polski 966 roku wiara i cywilizacja chrześcijańska. Osadnictwo Słowian nie opierało się na dużych ośrodkach plemiennych, ale na grupach małych osad i wioskach oddzielonych od siebie nieprzebytym, dziewiczym lasem. Każda z nich stanowiła samowystarczalny ośrodek w ramach wielkiej wspólnoty. Osady wczesnośredniowieczne dokumentują stanowiska: osady z XII – XIII wieku stanowisko 24;

stanowiska 11, 16, 18 i 20 osad z XII – XIV wieku w Borzęcinie i Wierzbinnie stanowisko 81; osady – 44 w Koczargach Starych, dwa stanowiska – 7 i 8 w Truskawiu, w Wojcieszynie trzech osad na stanowiskach – 83, 84 i 85, a w Wierzbinnie stanowisko 80 osady średniowiecznej. W Wojcieszynie są stanowiska osady wczesnośredniowiecznej – 86 i stanowisko – 87 osady średniowiecznej. W Borzęcinie, Wojcieszynie, Wierzbinnie i Koczargach występuje ciągłość osadnicza, a lokalizacja dawnych osad średniowiecznych jest bliska osadnictwu obecnemu. Osady były najczęściej na wzniesieniach, terenach bardziej suchych, ale blisko wód.

Zestawienie stanowisk archeologicznych

L.P.	Nr stanowiska	Miejscowość
1.	56-64/5	Babice Nowe, Stare Babice
2.	56-64/6	Babice Nowe
3.	56-65/3	Babice Nowe
4.	56-65/6	Blizne Jasińskiego, Latchorzew
5.	56-65/7	Blizne Jasińskiego
6.	56-65/18	Blizne Jasińskiego, Blizne Łaszczyńskiego
7.	56-65/19	Blizne Jasińskiego
8.	56-63/1	Borzęcin Duży
9.	56-63/2	Borzęcin Duży
10.	56-63/3	Borzęcin Duży
11.	56-63/4	Borzęcin Duży
12.	56-63/5	Borzęcin Duży
13.	56-63/7	Borzęcin Duży, Borzęcin Mały
14.	56-63/8	Borzęcin Duży
15.	56-63/9	Borzęcin Duży
16.	56-63/10	Borzęcin Duży
17.	56-63/11	Borzęcin Duży
18.	56-63/12	Borzęcin Duży
19.	56-63/15	Borzęcin Duży
20.	56-63/27	Borzęcin Duży
21.	56-63/40	Borzęcin Duży
22.	56-63/41	Borzęcin Duży
23.	56-63/53	Borzęcin Duży
24.	56-63/54	Borzęcin Duży
25.	56-64/29	Borzęcin Duży
26.	56-63/6	Borzęcin Duży
27.	56-63/13	Borzęcin Mały
28.	56-63/28	Borzęcin Mały
29.	56-63/29	Borzęcin Mały
30.	55-64/3	Buda
31.	56-65/13	Janów
32.	56-65/15	Janów
33.	55-65/2	Klaudyn
34.	55-65/3	Klaudyn
35.	55-65/4	Klaudyn
36.	55-65/5	Klaudyn
37.	56-65/9	Klaudyn
38.	56-65/10	Klaudyn
39.	56-65/11	Klaudyn
40.	56-65/12	Klaudyn
41.	56-65/14	Klaudyn
42.	56-64/21	Koczargi Stare
43.	56-64/38	Koczargi Stare
44.	56-64/39	Koczargi Stare
45.	56-64/40	Koczargi Stare, Koczargi Nowe (Stare Koczargi)

46.	56-64/41	Zalesie
47.	56-64/43	Koczargi Stare
48.	56-64/44	Koczargi Stare
49.	56-64/45	Koczargi Stare
50.	56-64/46	Koczargi Stare
51.	56-64/47	Koczargi Stare
52.	56-64/48	Koczargi Stare
53.	56-65/16	Kwirynów
54.	56-65/17	Kwirynów
55.	56-65/1	Latchorzew
56.	56-65/2	Latchorzew
57.	56-65/4	Latchorzew
58.	56-65/5	Latchorzew
59.	56-65/8	Latchorzew
60.	56-64/26	Lipków, Stare Babice
61.	55-63/1	Mariew
62.	55-63/9	Mariew
63.	55-63/10	Mariew
64.	55-63/11	Mariew
65.	55-64/1	Mariew
66.	56-63/16	Mariew
67.	56-63/39	Mariew
68.	56-63/43	Mariew
69.	56-63/44	Mariew
70.	56-64/18	Mariew
71.	55-64/2	Stanisławów
72.	56-64/1	Stare Babice
73.	56-64/2	Stare Babice
74.	56-64/3	Stare Babice
75.	56-64/4	Stare Babice
76.	56-64/25	Stare Babice
77.	56-64/30	Stare Babice
78.	56-64/49	Stare Babice
79.	56-64/10	Wierzbin, Wojcieszyn
80.	56-64/11	Wierzbin
81.	56-64/17	Wierzbin
82.	56-64/12	Wojcieszyn
83.	56-64/23	Wojcieszyn
84.	56-64/24	Wojcieszyn
85.	56-64/28	Wojcieszyn
86.	56-64/32	Wojcieszyn (Zalesie)
87.	56-64/33	Wojcieszyn (Zalesie)
88.	56-64/42	Wojcieszyn (Zalesie)
89.	56-64/34	Zalesie
90.	56-64/35	Zalesie
91.	56-64/14	Zielonki-Parcela
92.	56-64/50	Zielonki-Parcela
93.	56-64/13	Zielonki Wieś
94.	56-64/31	Zielonki -Parcela
95.	56-64/15	Zielonki Wieś, Zielonki Parcele, Stare Babice (Zielonki)
96.	56-64/20	Zielonki Wieś, Lipków
97.	56-64/22	Zielonki Wieś
98.	55-65/1	Klaudyn (Laski)

2.3. Zabytki ruchome

Zestawienie zabytków wpisanych do rejestru zabytków ruchomych:

L.P.	Obiekt	wpis do rejestru zabytków
1.	Wypożyczenie kościoła parafialnego p.w. Wniebowzięcia NMP w Starych Babicach	a/2351-B z dn. 10.05.1984 r. (32 pozycje) 2251/304 z dn. 2.10.1970 r. (16 pozycji)
2.	Zabytkowe nagrobki na cmentarzu parafialnym rzymsko-katolickim w Starych Babicach	a/2352-B z dn. 10.05.1984 r. (22 pozycje)
3.	Kamienna figura św. Józefa z Dzieciątkiem na terenie parku przy Kościele Parafialnym p.w. św. Rocha w Lipkowie	B – 509 z dn. 07.02.2020 r.
4.	Kamienna figura Matki Bożej na terenie parku przy Kościele Parafialnym p.w. św. Rocha w Lipkowie	B – 510 z dn. 07.02.2020 r.
5.	Dzwon na wieży Kościoła Parafialnego p.w. św. Rocha w Lipkowie	B – 528 z dn. 28.02.2020 r.
6.	Dwustronny obraz feretronowy "Ofiarowanie Jezusa w Świątyni" oraz "Ofiara Eucharystyczna" w Kościele Parafialnym p.w. św. Rocha w Lipkowie	B – 598 z dn. 12.11.2021 r.

3. Diagnoza stanu opieki nad zabytkami

Szczegółowa ocena stanu zachowania wszystkich zabytków nieruchomych ujętych w gminnej ewidencji zabytków oraz rejestrze zabytków województwa mazowieckiego może być dokonana po analizie informacji znajdujących się w poszczególnych kartach ewidencyjnych/adresowych obiektów. Ta ocena winna być systematycznie aktualizowana, nie rzadziej niż raz na cztery lata – przy sporządzaniu nowych kart adresowych obiektów. Ze względu na niewielki zasób takiej oceny można dokonywać także systematycznie, co roku.

W odniesieniu do stanowisk archeologicznych, z art. 32 i 33 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wynika konieczność uzgadniania z Mazowieckim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków wszelkich planowanych w ich granicach inwestycji oraz informowania o istniejącej możliwości odkrycia nowych stanowisk, dotąd nie ujawnionych podczas prac ziemnych.

3.1. Ocena stanu zachowania

W skali całej gminy można ocenić stan zachowania zabytków nieruchomych, jako dobry. Większość obiektów jest stale użytkowana, znajduje się w stanie dostatecznym i dobrym. Zachowany i czytelny jest także układ urbanistyczny centrum miejscowości, który jednakże wymaga uczynienia i uporządkowania w części Rynku. Przy istotnych obiektach (pałac w Zielonkach-Parceli, dwór w Lipkowie, kościół w Lipkowie, kościół w Starych Babicach, kościół w Borzęcinie Dużym) wpisanych do rejestru zabytków, prowadzone są lub były prace remontowe i konserwatorskie. Obiekty małej architektury: kapliczki, krzyże, figury, stanowią w większości przeważnie prywatną.

Większość z nich podlega bieżącym pracom konserwatorskim i kompleksowym remontom – najczęściej przez lokalną społeczność.

Osobnym problemem w skali całej gminy jest zagrożenie sporadycznie zdarzających się ziemnych samowoli budowlanych w odniesieniu do obszarów, na których znajdują się stanowiska archeologiczne.

Oddzielną kategorię obiektu stanowią pozostałości Transatlantyckiej Centrali Nadawczej, które znajdują się w administracji Lasów Miejskich m. st. Warszawa, jednak jej część administracyjnie leży na terenie gminy Stare Babice, i jest kulturowo bezpośrednio związana z gminy Stare Babice. Istotnym problemem pozostaje niewystarczające wyeksponowanie pozostałości obiektów na ich terenie. Gęste zarośla leśne oraz trudnodostępne bagienne obszary skutecznie uniemożliwiają bezpośredni kontakt z autentycznymi pozostałościami zabytkowymi. Z jednej strony naturalne warunki mogą pełnić funkcję ochronną, ograniczając potencjalne akty wandalizmu, jakie często dotyczą bardziej dostępne i łatwo identyfikowalne obiekty. Z drugiej jednak strony, rozległość obszaru, na którym rozmieszczone są pozostałości (około 4 km długości), stanowi dodatkową trudność w podejmowaniu kompleksowych działań konserwatorskich i popularyzacyjnych. Problem ten jest spotęgowany przez wciąż niewystarczającą wiedzę o historii Radiostacji Babice wśród lokalnych mieszkańców oraz społeczeństwa w skali ogólnopolskiej.

Najpoważniejsze zagrożenia wynikają jednak z czynników przyrodniczych i antropogenicznych. Struktura betonowych i stalowych elementów zabytkowych poddawana jest destrukcyjnemu wpływowi wielu czynników środowiskowych, takich jak woda, zaleganie gleby i szczątków roślinnych, wahania temperatury, niekontrolowany rozwój roślinności oraz zapadanie się gruntu.

Destrukcyjny wpływ wody objawia się przede wszystkim wypłukiwaniem cementu – podstawowego składnika betonu – co prowadzi do erozji struktury i wykruszania się kruszywa, szczególnie w miejscach uszkodzonych mechanicznie. Choć woda opadowa, spływająca z lekko nachylonych powierzchni betonowych (fundamentów czy wartowni), nie stanowi poważnego zagrożenia, to zatrzymywana wilgoć, szczególnie na powierzchniach pokrytych mchem, ziemią czy szczątkami roślinnymi, przyczynia się do wzrostu zawilgocenia i przyspieszonej korozji. Rozkładające się szczątki roślinne wydzielają substancje chemiczne destrukcyjne dla betonu, a obecność wody w połączeniu z temperaturami poniżej zera powoduje pękanie mrozowe, skutkujące poszerzaniem szczelin i dalszym wykruszaniem materiału.

Rozrastająca się roślinność, w tym korzenie traw, krzewów oraz drzew, penetruje strukturę betonu, powodując jego mechaniczne rozsadzanie oraz powstawanie warstw humusu zatrzymujących wilgoć. Korzenie większych drzew mogą prowadzić do przemieszczeń ciężkich elementów betonowych, naruszając pierwotną strukturę. Zapadanie się gruntu, obserwowane m. in. w przypadku wartowni nr 3, zlokalizowanej na terenie bagiennym, prowadzi do jej stopniowego zatapiania i ciągłego podsiąkania ścian.

Do zagrożeń antropogenicznych należą niewystarczające zarządzanie i promocja obiektu, a także potencjalne skutki rozbudowy pobliskich osiedli, terenów wojskowych czy lotniska na Bemowie. Dodatkowo, przypadkowe uszkodzenia wynikające z nieświadomych działań ludzi – takich jak wchodzenie na obiekty przez spacerowiczów i rowerzystów – prowadzą do mechanicznego niszczenia, np. wykruszania krawędzi betonowych otworów okiennych.

Zidentyfikowane zagrożenia wymagają kompleksowego podejścia, obejmującego zarówno działania konserwatorskie, jak i szeroko zakrojoną edukację oraz promocję, które mogłyby zwiększyć świadomość i zainteresowanie historią Radiostacji Babice wśród społeczeństwa.

3.2. Analiza szans i zagrożeń

Szansy i zagrożenia dla dziedzictwa kulturowego w gminie można podzielić na kilka obszarów. Będą to:

Obszar I. Funkcjonowanie samorządu w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Obszar II. Stan zachowania zabytków nieruchomych, w tym stanowisk archeologicznych.

Obszar III. Obecność zabytków w dokumentach planistycznych i strategicznych gminy, powiatu, województwa.

Obszar IV. Wizerunek dziedzictwa gminy i jego wykorzystanie społeczne oraz turystyczne.

Obszar V. Finansowanie prac i działań związanych z zabytkami.

Obszar I - Funkcjonowanie samorządu w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Szanse	Zagrożenia
Stala współpraca z samorządem powiatowym i MWKZ	Brak wypracowanego modelu współpracy z samorządem powiatowym i MWKZ
Systematyczne realizowanie zadań w zakresie ochrony zabytków	Brak wyodrębnionej komórki ds. ochrony zabytków w ramach urzędu
Posiadanie wykonanej Gminnej ewidencji zabytków	Brak wizji strategicznej dot. zarządzania dziedzictwem gminy

Obszar II - Stan zachowania zabytków nieruchomych i stanowisk archeologicznych.

Szanse	Zagrożenia
Duża liczba zachowanych obiektów małej architektury	Niewielka liczba obiektów nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków
Stosunkowo dobry stan techniczny obiektów zabytkowych	Brak dostatecznych środków finansowych na remonty w skali samorządu gminy, powiatu, województwa, które mogłyby być dedykowane na zabytki

Obszar III - Obecność zabytków w dokumentach planistycznych i strategicznych.

Szanse	Zagrożenia
Uwzględnianie ochrony zabytków w obecnych i nowych planach miejscowych	-

Obszar IV - Wizerunek dziedzictwa Gminy i jego wykorzystanie społeczne oraz turystyczne.

Szanse	Zagrożenia
Możliwość wykorzystania turystycznego zabytków w Lipkowie i Zielonkach – stanowią własność prywatną i kościelną	Częsty brak społecznej świadomości dot. zabytków – brak bezpośredniego wpływu gminy ze względu na stan własnościowy
Możliwość wykorzystania Transatlantyckiej Centrali Radiotelegraficznej jako swoistą wizytówkę gminy / znak rozpoznawczy	Nie podejmowanie skoordynowanych działań w tym zakresie
Rozwój nowych szlaków turystycznych	-
Potencjał różnorodności dziedzictwa w tworzeniu nowych produktów turystycznych	-
Możliwość wykorzystania dogodnego położenia w sąsiedztwie Warszawy	-
Możliwość wykorzystania niematerialnego dziedzictwa kulturowego w postaci faktu niegdyś istnienia na terenie Lipkowa Persjarni Paschalisa Jakubowicza - własność kościelna	Niewystarczająca wiedza interesantów – brak bezpośredniego wpływu gminy ze względu na stan własnościowy

Obszar V - Finansowanie prac i działań związanych z zabytkami.

Szanse	Zagrożenia
Duża dostępność funduszy zewnętrznych, choć o niewielkich środkach	Brak środków w budżecie samorządu gminy, powiatu i województwa

IV. PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI

1. Priorytety i działania programu opieki nad zabytkami

W oparciu o ustawowe cele programu opieki nad zabytkami wynikające z art. 87 ustawy, zasoby dziedzictwa kulturowego Gminy oraz jej możliwości i perspektywy rozwoju zostały sformułowane następujące priorytety programu opieki nad zabytkami gminy Stare Babice na czteroletni okres programowania 2025-2028:

- Realizowanie zadań kompetencyjnych samorządu dotyczących opieki nad zabytkami;
- Zahamowanie procesów degradacji zabytków i trwała poprawa stanu ich zachowania;
- Uwzględnienie ochrony zabytków, krajobrazu kulturowego oraz dziedzictwa archeologicznego w dokumentach planistycznych i strategicznych gminy;
- Kreowanie atrakcyjnego wizerunku Gminy oraz budowanie tożsamości, a także podnoszenie atrakcyjności Gminy poprzez udostępnianie pozostałości Transatlantyckiej Centrali Nadawczej - Radiostacji Babice i jej historii, a także Rynku oraz dziedzictwa kulturowego w tym zabytków i niematerialnego dziedzictwa kulturowego dla potrzeb kulturalnych, społecznych, turystycznych;

- Powszechna edukacja w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego w środowisku mieszkańców gminy;
- Wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- Wykorzystanie funduszy krajowych i funduszy strukturalnych unii europejskiej w działaniach samorządu w zakresie opieki nad zabytkami i ochrony zabytków.

W ramach każdego priorytetu wyznaczone zostały poszczególne działania.

Priorytet I

Realizowanie zadań kompetencyjnych samorządu dotyczących opieki nad zabytkami

nr	Nazwa działania	Uczestnicy
1.	Przyjęcie przez Radę Gminy „Gminnego programu opieki nad zabytkami dla gminy Stare Babice” na lata 2025-2028 oraz okresowe monitorowanie jego realizacji	UG, RG, mieszkańcy, MWKZ
2.	Aktualizacje Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych na podstawie otrzymanych aktualizacji od właścicieli lub zarządców obiektów zabytkowych	UG, RG, właściciele i zarządcy ob., MWKZ
3.	Prowadzenie i bieżąca aktualizacja gminnej ewidencji zabytków nieruchomości Gminy Stare Babice	UG, MWKZ
4.	Oznakowanie obiektów wpisanych do rejestru zabytków znakiem informacyjnym przekazanym przez samorząd Powiatu (znak Konwencji Haskiej)	UG, Starostwo
5.	Okresowa kontrola (nie rzadziej niż raz na 2 lata) właściwego oznakowania zabytków wpisanych do rejestru zabytków znakiem informacyjnym przekazanym przez samorząd Powiatu (znak Konwencji Haskiej)	UG, Starostwo
6.	Opracowywanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, istotnych dla ochrony dziedzictwa kulturowego	UG
7.	Systematyczne uzupełnianie gminnej ewidencji zabytków o obiekty przewidziane do ochrony ustaleniami miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego	UG, MWKZ, Starostwo
8.	Wystąpienie z wnioskami o wpis do rejestru zabytków wartościowych pod względem historycznym i artystycznym obiektów znajdujących się na terenie gminy	UG, MWKZ, właściciele i zarządcy ob.
9.	Objęcie ochroną cennych obiektów przyrodniczych	UG, MWKZ, RDOŚ
10.	Aktualizacja informacji o obiektach zabytkowych w ewidencji gruntów i budynków	UG, Starostwo
11.	Coroczne zabezpieczenie w budżecie Gminy Stare Babice środków finansowych na realizację zadań własnych w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	UG, RG

12.	Stała współpraca samorządu z Mazowieckim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Warszawie	UG, MWKZ, Starostwo
13.	Udostępnianie strony internetowej Gminy dla potrzeb działań związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego	UG
14.	Systematyczne podnoszenie kwalifikacji pracowników samorządowych związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego	UG
15.	Uczestnictwo w szkoleniach dotyczących kompetencji samorządów w zakresie ochrony zabytków	UG
16.	Dążenie do powołania w Urzędzie Gminy komórki/osoby odpowiedzialnej za proces rewitalizacji obszarów historycznych oraz ochronę zabytków	UG

Priorytet II**Zahamowanie procesów degradacji zabytków i trwała poprawa stanu ich zachowania.**

nr	Nazwa działania	Uczestnicy
1.	Przekazanie Starostwu Powiatowemu wykazu obiektów objętych ewidencją zabytków oraz jego systematyczne aktualizowanie	UG, Starostwo
2.	Stworzenie modelu współpracy z właścicielami i administratorami obiektów wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w gminnej ewidencji zabytków	UG, właściciele i zarządcy ob.
3.	Współpraca samorządu ze związkami wyznaniowymi będącymi właścicielami i zarządcami zabytków sakralnych (kościół, cmentarze)	UG, związki wyznaniowe
4.	Współpraca z PINB w celu przeciwdziałania samowolom budowlanym i samowolnych pracom ziemnym na terenie stanowisk	UG, PINB
5.	Rewitalizacja Rynku wraz z zaproponowaniem nowej zabudowy pierzejowej i przywrócenia jego przestrzeni oraz płaszczyzny ludziom	UG, RG, MWKZ
6.	Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy historycznych nagrobkach i miejscach pamięci narodowej na zabytkowych cmentarzach oraz przy innych kapliczkach, krzyżach i obeliskach	UG, RG, MWKZ
7.	Poddanie pomników przyrody niezbędnym zabiegom pielęgnacyjnym	UMG, MWKZ, RDOŚ
8.	Stała współpraca na poziomie planowanych inwestycji z właścicielami i użytkownikami obiektów zabytkowych, prowadząca do poprawy stanu ich zachowania i utrzymania w jak najlepszym stanie substancji zabytkowej	UG, właściciele i zarządcy obiektów

Priorytet III**Uwzględnienie ochrony zabytków, krajobrazu kulturowego oraz dziedzictwa archeologicznego w dokumentach planistycznych i strategicznych miasta.**

nr	Nazwa działania	Uczestnicy
1.	Uwzględnianie ochrony zabytków nieruchomych tj. obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków w opracowywanych dla terenu Gminy	UG, MWKZ

	Stare Babice dokumentach dot. polityki przestrzennej np. miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego	
2.	Uwzględnianie zasad ochrony stref występowania zabytków archeologicznych w opracowywanych dla terenu Gminy dokumentach dotyczących polityki przestrzennej tj. miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego	UG, MWKZ

Priorytet IV

Kreowanie wizerunku Gminy oraz budowanie tożsamości, a także podnoszenie atrakcyjności Gminy poprzez udostępnianie pozostałości Transatlantycznej Radiotelegraficznej Centrali Nadawczej - Radiostacji Babice i jej historii, a także Rynku oraz dziedzictwa kulturowego w tym zabytków i niematerialnego dziedzictwa kulturowego dla potrzeb kulturalnych, społecznych, turystycznych.

nr	Nazwa działania	Uczestnicy
1.	Popularyzacja historii Transatlantycznej Radiotelegraficznej Centrali Nadawczej - Radiostacji Babice, w tym rozwijanie współpracy z bliźniaczą radiostacją w Grimeton w Szwecji	UG, mieszkańcy, MWKZ, NID, ngo's i grupy społeczne
2.	Działania zmierzające do otwarcia „Centrum Edukacji Dzieci i Młodzieży – Muzeum Radiostacji Babice”	UG, mieszkańcy, MWKZ, NID, ngo's i grupy społeczne
3.	Popularyzacja dorobku obchodów 100-lecia Transatlantycznej Radiotelegraficznej Centrali Nadawczej - Radiostacji Babice	UG, mieszkańcy, MWKZ, NID, ngo's i grupy społeczne
4.	Popularyzacja dorobku obchodów lat jubileuszowych miejscowości położonych w gminie Starych Babic	UG, mieszkańcy, MWKZ, NID, ngo's i grupy społeczne
5.	Udział w organizacji corocznej imprezy Europejskich Dni Dziedzictwa, organizowanych przez NID – we wrześniu każdego roku	UG, NID, mieszkańcy, ngo's i grupy społeczne, KPN
6.	Organizacja corocznych imprez plenerowych związanych z wydarzeniami II wojny światowej – na terenie Starych Babic, Kwirynowa, Lipkowa i in.	UG, ngo's i grupy społeczne, mieszkańcy, KPN
7.	Organizacja corocznego Rajdu Historycznego	UG, ngo's i grupy społeczne, KPN
8.	Współdziałanie z organizatorami cyklicznych przedsięwzięć służących pogłębianiu zainteresowania dziedzictwem kulturowym Starych Babic	UG, mieszkańcy, ngo's i grupy społeczne, KPN

9.	Propagowanie idei społecznej opieki nad zabytkami	UG, ngo's i grupy społeczne
10.	Współdziałanie z organizatorami różnorodnych imprez i przedsięwzięć związanych z obchodami rocznic historycznych i wydarzeń szczególnie istotnych dla dziejów Gminy	UG, ngo's i grupy społeczne
11.	Inicjowanie i organizacja wystaw stacjonarnych wewnętrznych i plenerowych popularyzujących dziedzictwo kulturowe Starych Babic	UG, MWKZ, ngo's i grupy społeczne
12.	Opracowanie na podstawie wykonanej gminnej ewidencji zabytków cyfrowej bazy danych o obiektach zabytkowych i historycznych przestrzeniach o istotnych wartościach krajobrazu kulturowego i jak najszerze jej udostępnianie poprzez umieszczenie na stronach internetowych Gminy	UG, ngo's i grupy społeczne
13.	Organizowanie gminnych konkursów historycznych, plastycznych i fotograficznych na temat obiektów zabytkowych w gminie (placówki edukacyjne oraz instytucje kultury, stowarzyszenia)	UG, szkoły, ngo's i grupy społeczne, KPN
14.	Udzielanie wsparcia finansowego z budżetu Gminy na działania służące ochronie dziedzictwa kulturowego, a podejmowane przez organizacje pozarządowe, związki wyznaniowe i inne podmioty życia społecznego	UG, ngo's i grupy społeczne, związki wyznaniowe
15.	Przygotowanie wydawnictw propagujących historię i dziedzictwo gminy	UG, ngo's i grupy społeczne
16.	Wykreowanie i rozwój produktu turystycznego „ <i>Szlak kapliczek i krzyży</i> ”	UG, ngo's i grupy społeczne, KPN
17.	Wytyczenie i organizacja nowych szlaków rowerowych na terenie Gminy – w sąsiedztwie obiektów zabytkowych	UG, KPN
18.	Nagradzanie i wyróżnianie najlepszych inicjatyw związanych z zabytkami (np. konserwacje) przez Wójta Gminy	UG, właściciele i zarządcy obiektów, lokalna społeczność
19.	Stała współpraca z prasą, radiem i telewizją oraz wykorzystywanie Internetu do prezentacji dziedzictwa kulturowego Gminy (np. przygotowanie audycji)	UM
20.	Wydawanie publikacji, folderów oraz wspieranie katalogów, wystaw i innych wydawnictw prezentujących środowisko kulturowe Gminy	UG, ngo's i grupy społeczne
21.	Analiza możliwości wykorzystania dziedzictwa Sienkiewiczowskiego oraz faktu niegdysiejszego istnienia persjarni Paschalisa Jakubowicza we wsi Lipków oraz wykorzystanie tego faktu w działaniach społecznych, kulturalnych i promocyjnych.	UG, ngo's i grupy społeczne

Priorytet V**Powszechna edukacja w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego w środowisku mieszkańców Gminy.**

nr	Nazwa działania	Uczestnicy
1.	Przygotowanie programu zajęć dotyczącego zabytków Gminy przy udziale Kuratorium Oświaty oraz doradców metodycznych	UG, Kuratorium oświaty, Ministerstwo Edukacji Narodowej
2.	Podnoszenie kwalifikacji i doskonalenie zawodowe nauczycieli i osób działających w sferze upowszechniania dziedzictwa kulturowego	UG
3.	Wprowadzenie i systematyczne uzupełnianie na stronie internetowej Gminy zakładki dot. dziedzictwa kulturowego	UG
4.	Współorganizacja różnorodnych, ogólnodostępnych przedsięwzięć (konferencje, sesje popularno-naukowe, rajdy), popularyzujących dziedzictwo kulturowe oraz potrzebę jego ochrony	UG, ngo's i grupy społeczne, KPN
5.	Propagowanie idei społecznych kwest przeznaczonych na ratowanie zabytkowych cmentarzy, w tym cmentarza wojennego	UG, ngo's i grupy społeczne, związki wyznaniowe
6.	Prowadzenie polityki informacyjnej dotyczącej pozytywnych działań konserwatorskich i remontowo-budowlanych przy obiektach i przestrzeniach zabytkowych (np. przy Lipkowie)	UG, MWKZ
7.	Powołanie wspólnie ze Starostwem Powiatowym i Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, Społecznych Opiekunów Zabytków działających na terenie Gminy	UG, MWKZ, Starostwo
8.	Organizowanie corocznych wydarzeń rocznicowych o charakterze promującym dziedzictwo Gminy, w tym Rajdu Historycznego	UG, ngo's i grupy społeczne, KPN
9.	Organizowanie wycieczek dydaktycznych dla uczniów szkół działających na terenie Gminy	UG, jednostki organizacyjne UG, Kuratorium oświaty, ngo's

Priorytet VI**Wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.**

nr	Nazwa działania	Uczestnicy
1.	Wypracowanie polityki informacyjnej służącej szerokiemu społecznemu upowszechnianiu bieżących informacji o aktualnie ogłaszanych terminach naboru wniosków, Programach	UG

	Operacyjnych, programach MKiDN i innych możliwościach pozyskania środków finansowych na realizację prac remontowych, konserwatorskich i rewitalizację obiektów zabytkowych	
2.	Uruchomienie wraz z organizacjami pozarządowymi, związkami wyznaniowymi i instytucjami kultury corocznych zbiórek przeznaczonych na ratowanie zabytkowych cmentarzy, w tym cmentarza wojennego	UG, parafie, związki wyznaniowe, ngo's i grupy społeczne

Priorytet VII

Wykorzystanie funduszy krajowych i funduszy strukturalnych unii europejskiej w działaniach samorządu w zakresie opieki nad zabytkami i ochrony zabytków

nr	Nazwa działania	Uczestnicy
1.	Monitoring przez powołaną w ramach Urzędu Gminy komórkę organizacyjną ds. dziedzictwa, dostępnych funduszy przeznaczonych na ochronę dziedzictwa	UG
2.	Bieżące zamieszczanie na stronach internetowych Gminy dostępnych samorządowi informacji dotyczących możliwości pozyskania zewnętrznych środków finansowych, ułatwiających właścicielom i zarządom obiektów zabytkowych terminowe i prawidłowe składanie stosownych wniosków	UG
3.	W miarę możliwości organizacyjnych Urzędu doradztwo w pozyskiwaniu funduszy zewnętrznych na zachowanie i utrzymanie obiektów zabytkowych	UG

2. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami

Zakłada się, że zadania określone w Programie będą wykonywane za pomocą następujących podstawowych instrumentów:

- a) instrumentów prawnych – wynikających z przepisów ustawowych (np. uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków);
- b) instrumentów finansowych (m. in. współfinansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych gminy, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych);
- c) instrumentów koordynacji (m. in. poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami);

- d) instrumentów społecznych (m. in. poprzez działania edukacyjne, promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi);
- e) instrumentów kontrolnych (m. in. aktualizacja gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego).

3. Źródła finansowania działań

Działania związane z opieką nad zabytkami i ochroną zabytków będące ustawowym obowiązkiem samorządu mogą być finansowane z budżetu Gminy Stare Babice na podstawie właściwej uchwały Rady Gminy podjętej na podstawie ustawy oraz przepisów odrębnych.

Dnia 13 lutego 2024 r. Rada Gminy Stare Babice przyjęła uchwałę nr LXVIII/746/2024 w sprawie zasad i trybu udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, położonym na terenie Gminy Stare Babice.

Dla wielu działań jednak możliwe jest pozyskanie środków krajowych i środków z funduszy europejskich. Osobnym źródłem finansowania może być partnerstwo publiczno-prywatne, czyli pozyskiwanie środków we współpracy z prywatnymi inwestorami.

4. Zasady monitorowania i oceny realizacji programu

Wójt Gminy będzie co 2 lata sporządzał i przedstawiał Radzie Gminy sprawozdanie z realizacji zapisów programowych. W sprawozdaniu powinny znaleźć się informacje o poziomie realizacji działań podejmowanych w ramach przyjętych priorytetów.